

مطالعه تطبیقی دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب و ارائه دلالت‌های سیاستی برای ایران

The Open
University

Athabasca
University

دانشگاه پیام نور

Open
Universities
AUSTRALIA

OUM
OPEN UNIVERSITY MALAYSIA

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۱۰/۲۰

شماره مسلسل: ۲۰۳۴۸

کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

مطالعه تطبیقی دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب و ارائه دلالت‌های سیاستی برای ایران

نوع گزارش: طرح/ لایحه □ راهبردی ■ نظارتی □

نام دفتر:

مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه آموزش عالی، تحقیقات و فناوری)

تهیه و تدوین کنندگان:

بهمن زندی (استاد دانشگاه پیام نور)، مرجان معصومی فرد (دانشیار دانشگاه پیام نور)

مدیر مطالعه:

حسین نصیری

ناظر علمی خارج از مرکز:

امیر شهسواری (عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی)

ناظر علمی:

موسی بیات

گرافیک و صفحه آرایی:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

سیده مرضیه موسوی راد

واژه‌های کلیدی:

۱. آموزش عالی
۲. آموزش از راه دور
۳. مطالعه تطبیقی
۴. دانشگاه پیام نور
۵. دانشگاه باز

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۳/۱۰/۰۱

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه و بیان مسئله.....	۸
۲. روش پژوهش.....	۹
۳. یافته‌های پژوهش.....	۱۰
۴ جمع‌بندی.....	۲۴
منابع و مأخذ.....	۲۵

فهرست جداول

جدول ۱. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیرهای سال و مکان تأسیس، شعار و جایگاه دانشگاه، تمرکز اصلی و شعب دانشگاه.....	۱۰
جدول ۲. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیر هدف اولیه شکل‌گیری دانشگاه.....	۱۱
جدول ۳. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیر وابستگی دانشگاه و منبع تأمین مالی.....	۱۲
جدول ۴. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیرهای دانشکده‌ها، تنوع دوره‌های برخط و زمان شروع سال تحصیلی.....	۱۳
جدول ۵. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیرهای ترم‌های تحصیلی، زمان پذیرش و نحوه ثبت نام و مقاطع تحصیلی پذیرش دانشجو.....	۱۴
جدول ۶. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیرهای شرایط پذیرش دوره‌های منجر به اخذ مدرک تحصیلی و شرایط پذیرش دوره‌های آموزش آزاد.....	۱۵
جدول ۷. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیرهای تعداد کل دانشجویان، سهم دانشجو به تفکیک دوره و نوع آموزش.....	۱۷
جدول ۸. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیرهای تعداد دانشجویان به تفکیک مقطع تحصیلی، تعداد کل اعضای هیئت علمی، نسبت دانشجو به استاد و کارکنان.....	۱۸
جدول ۹. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیر روش‌های یاددهی - یادگیری.....	۱۹
جدول ۱۰. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیر ساز کارهای پشتیبانی از دانشجو.....	۲۰
جدول ۱۱. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیر مواد آموزشی و نحوه برگزاری کلاس‌ها.....	۲۱
جدول ۱۲. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیر نحوه ارزیابی دانشجو برگزاری امتحانات.....	۲۲
جدول ۱۳. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیر ساز کار ارزشیابی و تضمین کیفیت.....	۲۳

مطالعه تطبیقی دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب و ارائه دلالت‌های سیاستی برای ایران

چکیده

این پژوهش با استفاده از روش مطالعه تطبیقی، دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب را براساس ۳۰ متغیر مورد بررسی قرار داده است. دانشگاه باز که بر آموزش از راه دور تأکید دارد دارای ویژگی‌هایی همچون تنوع در روش‌های مطالعه، انعطاف‌پذیری در دسترسی به منابع و شیوه‌های یاددهی - یادگیری، پشتیبانی متنوع و مداوم از فراگیران، استفاده از فناوری در آموزش و امکان مطالعه و یادگیری در هر زمان، هر مکان و با هر سرعتی است. این دانشگاه‌ها در مقیاسی طراحی شده‌اند که دانشگاه‌های سنتی به دلیل محدودیت‌های بودجه‌ای و سازمانی قادر به انجام آن نیستند. پرسش مهم پژوهش حاضر، این است که براساس مقایسه دانشگاه پیام نور با سایر دانشگاه‌های باز دنیا، این دانشگاه تا چه میزان توانسته است به عنوان یک دانشگاه باز عمل کند؟ و در این خصوص کژ کارکردی دانشگاه از هدف اولیه خود، کجاست؟ نتایج نشان می‌دهد دانشگاه پیام نور کشورمان در حال حاضر با ۲۷۵ شعبه داخلی بیشترین تعداد واحد آموزشی را در مقایسه با دیگر دانشگاه‌ها دارد. طبق یافته‌ها، نسبت دانشجو به کارکنان غیر هیئت علمی دانشگاه باز استرالیا با ۲۶۳ بالاترین نسبت و دانشگاه پیام نور کشور بر خلاف ماهیت دانشگاه‌های باز با نسبت ۱ کارمند به ازای ۳۶ دانشجو، پایین‌ترین نسبت را داراست. همچنین یکی از نکات بسیار مهم در رابطه با شیوه برگزاری کلاس‌های آموزشی، دوره نیمه‌حضور (یادگیری مستقل و خودآموز) در دانشگاه پیام نور است که در هیچ‌یک از دانشگاه‌های باز مرسوم نیست. در مجموع بررسی این مطالعه نشان داد که دانشگاه پیام نور کشور با وجود تصریح اساسنامه آن بر آموزش باز و از راه دور، از نظر برخی شاخصه‌ها با یک دانشگاه باز فاصله بسیار دارد.

شرح / بیان مسئله

توسعه نظام آموزش از راه دور با وجود سابقه بیش از چهار دهه در کشور، با چالش‌های فراوانی روبه‌رو است. به‌ویژه چالش‌هایی که سیاستگذاران و مجریان امر آموزش از راه دور مسیر توسعه آموزشی، اداری و ساختاری این شیوه آموزشی به‌طور عام و دانشگاه پیام نور به‌عنوان یک دانشگاه باز به‌طور خاص با آن مواجه شده‌اند. دانشگاه باز، به‌عنوان نمادی از آموزش از راه دور دارای ویژگی‌هایی همچون تنوع در روش‌های مطالعه، انعطاف‌پذیری در دسترسی به منابع و شیوه‌های یاددهی - یادگیری، پشتیبانی متنوع و مداوم از فراگیران، استفاده از فناوری در آموزش، توانایی مطالعه و یادگیری در هر زمان، هر مکان و با هر سرعتی است. این دانشگاه‌ها در مقیاسی طراحی شده‌اند که دانشگاه‌های سنتی به‌دلیل محدودیت‌های بودجه‌ای و سازمانی قادر به انجام آن نیستند. بنابراین مقایسه دانشگاه پیام نور به‌عنوان یک دانشگاه باز با سایر دانشگاه‌های باز دنیا از طریق مطالعات تطبیقی کمک خواهد کرد تا میزان انطباق دانشگاه پیام نور با شاخص‌های دانشگاه باز روشن‌تر شده و در جهت رفع مشکلات این دانشگاه، اقدامات اصلاحی صورت گیرد. به‌صورت روشن‌تر می‌توان مسئله اصلی پژوهش حاضر آن را این‌گونه بیان کرد. براساس مقایسه دانشگاه پیام نور با سایر دانشگاه‌های باز دنیا، دانشگاه پیام نور تا چه میزان توانسته است به‌عنوان یک دانشگاه باز عمل کند؟ و در این رابطه انحرافات دانشگاه از هدف اولیه خود را باید در چه مواردی جستجو کرد؟ و در نهایت اینکه مطالعه تطبیقی چه راهکارهایی برای اصلاح رویه موجود در توسعه کمی و کیفی دانشگاه پیام نور در اختیار سیاستگذار قرار می‌دهد؟

نقطه‌نظرات / یافته‌های کلیدی

- بر خلاف خصوصیت دانشگاه باز از نظر دسترسی آسان در هر زمان و مکان و نیاز کمتر به حضور، دانشگاه پیام نور کشور در حال حاضر با ۲۷۵ شعبه داخلی، بیشترین شعبه را دارد؛ در صورتی که دانشگاه باز مالزی، هیچ شعبه داخلی ندارد و پس از آن دانشگاه باز انگلستان، به‌عنوان قدیمی‌ترین دانشگاه باز دنیا، فقط ۱۳ شعبه داخلی دارد.
- یکی از نکات بسیار مهم در رابطه با شیوه برگزاری کلاس‌های آموزشی، دوره نیمه‌حضوری (یادگیری مستقل و خودآموز) در دانشگاه پیام نور است که در هیچ‌یک از دانشگاه‌های باز مرسوم نیست. این موضوع جدای از اینکه با ساختار آموزشی دانشگاه باز مغایرت دارد، موجب می‌شود که کلاس‌های آموزشی کمتر از ساعت مصوب برگزار شوند و این خود کیفیت آموزشی را نیز تحت‌الشعاع قرار می‌دهد.
- آمارها نشان می‌دهد نسبت استاد به دانشجو در دانشگاه باز استرالیا ۹ است که بهترین وضعیت را دارد، در حالی که در دانشگاه پیام نور ایران این نسبت ۱۰۰ است (بدترین). برعکس در خصوص نسبت دانشجو به کارکنان غیر هیئت علمی دانشگاه باز استرالیا بالاترین نسبت و دانشگاه پیام نور کشور با نسبت ۱ کارمند به‌ازای ۳۶ دانشجو، پایین‌ترین وضعیت را داراست. نکته آخر از این نظر که دانشگاه‌های باز دنیا، عمدتاً بر بستر آموزش از راه دور متمرکز هستند، قاعدتاً نیازمندی آنها به نیروی انسانی کمتر بوده، اما در دانشگاه پیام نور این موضوع کاملاً برعکس است.
- یکی از تفاوت‌های برجسته دانشگاه‌های مورد مطالعه در مقایسه با دانشگاه پیام نور کشور در بحث هدف و فلسفه شکل‌گیری دانشگاه، تأکید بر ارائه آموزش‌های شغلی و آموزش بزرگسالان است.
- یکی از نقاط برجسته در ساز و کارهای حمایتی دانشگاه آتاباسکا و باز انگلستان در مقایسه با دانشگاه پیام نور، پشتیبانی از دانشجویان و فراگیران با نیازهای خاص است.
- نقطه قوت مشترک بین دانشگاه‌های باز، وجود نظام فرابخشی ارزیابی و تضمین کیفیت است. در این میان استفاده از ظرفیت آژانس‌های تضمین کیفیت و بعضاً شوراهای تخصصی اعتباربخشی مانند شورای اعتباربخشی روان‌شناسی در ارزیابی کیفیت و اعتباربخشی دانشگاه‌ها نکته برجسته‌ای است. این ساز و کارها در ارزیابی دانشگاه‌های کشور و در اینجا پیام نور جایگاهی ندارد.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی و سیاستی

- با هدف ارتقای کیفیت دانشگاه پیام نور و ارتقای نقش آفرینی آن در آموزش عالی کشور، پیشنهاد می‌شود هیئت امنای دانشگاه با استفاده از امکانات در اختیار خود نسبت به بازبینی سیاست‌های توسعه از طریق تجمیع امکانات و ظرفیت‌ها دانشگاه در راستای تقویت زیرساخت‌های آموزش از راه دور، بازبینی در تعداد رشته‌های فعال، مقاطع تحصیلی، روش‌ها و محتوای آموزشی متناسب با فناوری‌های نوین، متناسب‌سازی نسبت عضو هیئت علمی و کارکنان غیر هیئت علمی به دانشجو اقدام کند.

- در بُعد سیاستی نیز پیشنهاد می‌شود جهت سامان‌دهی وضعیت آموزش‌های مجازی، از راه دور یا عناوین مشابه، سند سیاستی با ضوابطی از جمله: شرایط صدور مجوز آموزش آزاد، شیوه‌ها و مواد آموزشی، ضوابط پذیرش فراگیران، انطباق با نیازهای آموزشی متقاضیان (فراگیران و مشاغل خاص)، استفاده از فناوری‌های نوین با هدف ارتقای کیفیت آموزشی، حفظ حقوق فراگیران و نظارت بر کیفیت آموزشی به تصویب مراجع ذی‌صلاح برسد.

۱. مقدمه و بیان مسئله

دانشگاه باز، از نظر پذیرش دانشجو، مسیرهای متنوع مطالعه، دسترسی به منابع یادگیری و شیوه‌های یاددهی - یادگیری بسیار انعطاف پذیر است. این دانشگاه با پشتیبانی متنوع و مداوم از فراگیران توسط تیم‌های متخصص در امر یادگیری و همچنین بهره‌مندی از معلمان بسیار قوی در پی صرف‌جویی در زمان و هزینه آموزش است. آنها برای برآوردن نیازهای یادگیری فراگیران در مقیاسی طراحی شده‌اند که دانشگاه‌های سنتی به دلیل محدودیت‌های بودجه‌ای و دیگر محدودیت‌های سازمانی قادر به انجام آن نیستند. در سال‌های اخیر دانشگاه باز در سه مفهوم دسترسی باز (دسترسی فراگیر و برابر به فرصت‌های آموزشی بدون موانعی مانند شرایط ورود و توانایی در پرداخت)، یادگیری باز (توانایی مطالعه و یادگیری در هر زمان، هر مکان و با هر سرعتی) و بورسیه تحصیلی باز (انتشار منابع آموزشی که امکان دسترسی، استفاده، سازگاری و توزیع مجدد بدون هزینه بین سایر فراگیران را فراهم می‌کند) [۱] شناخته می‌شود. دانشگاه باز با ویژگی‌هایی همچون جدایی مکانی و زمانی یاددهنده و یادگیرنده، ارائه آموزش به وسیله سازمان و نه معلم، استفاده از فناوری در آموزش، ارتباط دو سویه (سازمان یاددهنده و یادگیرنده) و چند سویه (بین عناصر محیط آموزشی)، تشکیل کلاس‌های رفع اشکال فردی و گروهی و تشکیل کلاس‌های آموزشی غیر حضوری، مشارکت معلم در شکل‌دهی فرایند یادگیری، شخصی‌سازی یادگیری، استقلال، خودنظارتی، خودکنترلی و خودارزیابی یادگیرنده، خودآموز بودن متون درسی و برقراری ارتباط و تعامل به واسطه فناوری الکترونیکی صورت می‌گیرد [۲]. طبق یک پژوهش تا سال ۲۰۱۹ حدود ۷۰ دانشگاه باز در سطوح محلی، منطقه و ملی در سراسر دنیا وجود دارد که قاره آسیا با ۴۵ دانشگاه رتبه اول را داراست. اوج فعالیت این مؤسسات در دهه ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۹ بوده است [۱].

در چارچوب بیان شده، دانشگاه پیام نور ایران در سال ۱۳۶۷ آغاز به کار کرد. در اساسنامه اصلاحی دانشگاه مصوب ۱۳۹۶/۰۵/۰۳ شورای گسترش آموزش عالی، این‌گونه آمده است: «...آموزش‌های متعارف و جاری به تنهایی برای برقراری این رکن مهم (توسعه علمی، رشد اجتماعی و شکوفایی استعدادها) کافی نیست و توجه به روش‌های جدید آموزشی و اجرای برنامه‌هایی از قبیل آموزش باز و آموزش از راه دور و مجازی برای دستیابی به هدف‌های توسعه لازم و ضروری است». در بخش اهداف این اساسنامه به کاهش محدودیت‌ها و فراهم آوردن زمینه بر خورداری از تحصیلات دانشگاه برای علاقه‌مندان و تنوع‌بخشی به شیوه‌های مرسوم در نظام آموزش عالی کشور اشاره شده است. همچنین در ذیل ماده (۳) اساسنامه به وظایفی همچون ایجاد زمینه برای ادامه تحصیل افرادی که تحصیل آنان در نظام آموزشی متعارف به سادگی امکان پذیر نیست، تأکید شده است.

تجربه‌های زیادی در خصوص آموزش از راه دور در کشور ما وجود دارد. در سال ۱۳۴۱ اداره آموزش فعالیت‌های سمعی و بصری

در وزارت فرهنگ تشکیل شد که بعدها با عنوان دفتر آموزش سمعی و بصری به فعالیت خود ادامه داد. در همین زمینه، تلویزیون آموزشی در سال ۱۳۴۳ زیر نظر وزارت آموزش و پرورش تأسیس شد. هدف از پخش برنامه‌ها، جبران کمبود معلمان متخصص و جبران کمبود آزمایشگاه بود. در سال ۱۳۵۲ تهیه برنامه‌های آموزشی به سازمان رادیو و تلویزیون ملی ایران (صدا و سیما) واگذار شد [۳]. از جمله تجربه سال‌های آغازین دهه پنجاه شمسی است، در زمینه آموزش از راه دور، دانشکده مکاتبه‌ای دانشگاه سپاهیان انقلاب (۱۳۵۱)، که بعدها به دانشگاه ابوریحان بیرونی تغییر نام داد، شکل گرفت، دانشکده مکاتبه‌ای ابتدا در چهار رشته شیمی، فیزیک، ریاضیات و زبان و ادبیات فارسی اقدام به پذیرش دانشجو کرد و بعدها دامنه فعالیت خود را از چهار رشته به هفت رشته (شیمی طبیعی، فیزیک - ریاضیات، زبان و ادبیات فارسی، آموزش و پرورش ابتدایی، اقتصاد و تعاون روستایی و همچنین مدیریت خدمات بانکی و مدیریت خدمات فنی در مقطع فوق دیپلم) گسترش داد. اقدام مهم دیگر، در زمینه آموزش از راه دور در کشور، تأسیس دانشگاه آزاد ایران در سال ۱۳۵۲ بود، دانشگاه آزاد ایران در آغاز فعالیت خود برنامه‌های تربیت معلم و علوم تندرستی و به دنبال آن عمران روستایی و تربیت فن‌ورز و آموزش عمومی را در دستور کار قرار داد. این دانشگاه، نگرشی نو در آموزش عالی را عرضه کرد. پس از انقلاب اسلامی نیز دانشگاه پیام نور شروع به کار کرد و به تربیت دانشجو پرداخت [۴].

با توجه به خصوصیتی که از دانشگاه باز و شیوه آموزش از راه دور ارائه شد و براساس تأکید اساسنامه دانشگاه پیام نور بر این موضوع، مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که دانشگاه پیام نور کشور در عمل تا چه حد توانسته است، به‌عنوان یک دانشگاه باز و باسیستم آموزش از راه دور فعالیت کند؟ انحرافات دانشگاه پیام نور از هدف اولیه را باید در چه شاخص‌هایی جستجو کرد؟ در این راستا جهت پاسخ به پرسش‌های پژوهش از مطالعه تطبیقی بهره گرفته شد تا مقایسه دانشگاه پیام نور با سایر دانشگاه‌هایی پیشرو به روش تر شدن کژکار کردی‌ها این دانشگاه کمک کند. مطالعات تطبیقی همچنین زمینه را برای انتقال و رفع مشکلات نظام آموزشی فراهم می‌کند و اداره‌کنندگان چنین دستگاهی را در کشف و تحلیل مسائل آموزش از راه دور یاری می‌دهند.

۲. روش پژوهش

این پژوهش، یک مطالعه اسنادی است که با رویکرد تطبیقی - تحلیلی انجام شد. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانشگاه‌های آموزش از دور کشورهای «کانادا، انگلستان، مالزی، استرالیا و ایران» است. مقایسه دانشگاه‌ها براساس شاخص‌های از جمله: ویژگی‌های کلی، نحوه پذیرش دانشجو در دوره‌های منجر به مدرک دانشگاهی و دوره‌های آموزش آزاد، زمان پذیرش دانشجو، نحوه ثبت نام، تعداد دانشجو، اعضای هیئت علمی و کارکنان و نسبت دانشجو به استاد، شیوه‌های آموزشی و روش‌های یاددهی - یادگیری، منابع درسی، مواد و ابزارهای آموزشی، تأمین مالی، امکانات کتابخانه‌ای، مکانیسم‌های پشتیبانی از دانشجو، رئوس اصلی ارزیابی، امتحانات میان ترم و پایان ترم، رویکردهای تضمین کیفیت و... مورد نظر بود، بنابراین لزوماً باید دانشگاه‌هایی انتخاب می‌شد که به‌طور خاص در زمینه آموزش از راه دور فعالیت کنند و همچنین اطلاعات و گزارش‌های مرتبط با این دانشگاه‌ها هم قابل دسترس باشد، پس براساس ماهیت پژوهش، از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد و از هر کشور یک دانشگاه که به‌طور خاص متولی آموزش از راه دور است، انتخاب شد. گردآوری اطلاعات مورد نیاز پژوهش نیز، از طریق پایگاه‌های اطلاع‌رسانی رسمی، اسناد و مدارک کتابخانه‌ای، گزارش‌های تحقیقی و جستجو در وب‌گاه‌های رسمی وزارت تحقیقات و آموزش عالی کشورهای مورد مطالعه و وب‌گاه‌های رسمی دانشگاه‌های مورد مطالعه براساس ابعاد مختلف پژوهش است. در خصوص روش تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از آنجا که معیارهای طبقه‌بندی توصیفی است، تجزیه و تحلیل داده‌ها بر مبنای مراحل روش جرج، اف بردی^۱ در چهار مرحله توصیف (Description)، تفسیر (Interpretation)، هم‌جواری (Juxtaposition) و مقایسه (Comparison) انجام شد.

۳. یافته‌های پژوهش

جدول ۱. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب بر اساس متغیرهای سال و مکان تأسیس، شعار و جایگاه دانشگاه، تمرکز اصلی و شعب دانشگاه [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

نام دانشگاه					متغیرها	ردیف
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا- کانادا Athabasca University		
۱۹۹۳ میلادی	۱۹۸۸ میلادی	۲۰۰۰ میلادی	۱۹۷۰ میلادی	۱۹۷۰ میلادی	سال تأسیس	۱
ایالت ویکتوریا شهر ملبورن	تهران	کوالالامپور	باکینگهام شایر میلتون کینز	ایالت آلبرتا شهر آتاباسکا	مکان تأسیس	۲
اولین و تنها دانشگاه باز استرالیا	اولین و بزرگترین دانشگاه آموزش از دور در ایران	اولین دانشگاه باز مالزی و هفتمین دانشگاه خصوصی مالزی	اولین دانشگاه آموزش از دور در جهان و بزرگترین دانشگاه انگلستان	یکی از بزرگ‌ترین مراکز تخصصی در زمینه آموزش آن‌لاین است.	جایگاه / گستره	۳
کشف، انتخاب و ثبت نام ^۵	آموزش برای همه، همه جا و هر زمانی ^۴	دانشگاه برای همه ^۳	یادگیری و زندگی ^۲	یادگیری برای زندگی ^۱	شعار دانشگاه	۴
حمایت از یادگیری باز	آموزش از راه دور	حمایت از یادگیری باز	حمایت از یادگیری باز	حمایت از یادگیری باز	تمرکز اصلی دانشگاه	۵
- دارای ۶ شعبه داخلی در ایالت ویکتوریا. - ۵ شعبه بین‌المللی در (مالزی، آفریقای جنوبی، چین، هند و ایتالیا) است.	- این دانشگاه، دارای ۳۱ شعبه استانی و حدود ۲۴۴ مرکز شهری است. - همچنین مراکز در کشورهای افغانستان و دبی، عراق، آذربایجان، کویت، گرجستان و در مجموع ۲۲ کشور دارد. - همچنین نمایندگی‌هایی نیز در کشورهای آذربایجان، ایتالیا، تاجیکستان، عمان، کانادا و مالزی دارد.	- این دانشگاه شعبه دیگری در مالزی ندارد. - این دانشگاه، همکاری‌هایی با (دانشگاه باز بحرین، دانشگاه علم و صنعت یمن و ریائو، پکانپارو اندونزی و ویلاکالج مالدیو) دارد.	این دانشگاه، دارای ۱۳ شعبه در سراسر انگلستان است. همچنین در سراسر اروپا، آمریکا، آفریقا و شرق دور با شعب متعدد به ارائه آموزش‌های از راه دور می‌پردازد.	- این دانشگاه دارای دو شعبه داخلی در ادمونتون، کالگری و یک مرکز مدیریت نوآوری در آتاباسکاست.	شعب ملی و بین‌المللی	۶

1. Learning for life
2. Learn and Live
3. University for All
4. Education for all, Anywhere and Anytime
5. Explore. Choose. Enrol

همان گونه که جدول ۱ نشان می‌دهد قدیمی‌ترین دانشگاه (آتاباسکا و باز انگلستان) بیش از ۵۰ سال قدمت دارند و جوان‌ترین دانشگاه (باز مالزی) حدود ۲۴ سال در حال فعالیت است. دانشگاه پیام نور کشور در این رابطه، حدود ۳۶ سال در حال فعالیت است. این دانشگاه‌ها تقریباً یک شعار واحد دارند و آن یادگیری بدون مرز است و نقطه تمرکز همه آنها حمایت از یادگیری باز است. توضیح بیشتر اینکه فراگیران در هر زمان، هر مکان و با هر سرعتی امکان یادگیری محتوای آموزش را دارند. بدین معنا که دانشگاه از یادگیری فراگیران در هر زمان و مکان حمایت‌های لازم را به عمل می‌آورد، اما این رویکرد در دانشگاه پیام نور کشور به نسبت ضعیف‌تر است. بیشترین شعب ملی این دانشگاه‌ها با ۱۳ مورد به دانشگاه باز انگلستان مربوط می‌شود و کمترین آنها نیز با یک شعبه به دانشگاه باز مالزی اختصاص دارد. در این رابطه دانشگاه پیام نور کشور مان در حال حاضر حدود ۲۷۵ شعبه داخلی دارد. در بخش بین‌المللی، اکثر دانشگاه‌های مورد بررسی در قاره‌های مختلف دارای شعبه است.

جدول ۲. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب بر اساس متغیر هدف اولیه شکل‌گیری دانشگاه [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

نام دانشگاه					متغیرها	ردیف
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا- کانادا Athabasca University		
<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد نوآوری در نظام آموزشی بنا به مقتضیات زمانی و پیشرفت فناوری. - فراهم کردن فرصت آموزشی انعطاف‌پذیر برای ساکنین مناطق دور دست. - ارتقای سطح تحصیلی متقاضیان ادامه تحصیل. 	<ul style="list-style-type: none"> - حذف محدودیت‌های دسترسی به آموزش عالی. - ایجاد فرصت‌های یادگیری انعطاف‌پذیر صرف‌نظر از مکان، سن، وضعیت شغلی و مسئولیت‌های خانوادگی. - ارتقای سطح تحصیلی متقاضیان ادامه تحصیل. 	<ul style="list-style-type: none"> - حذف محدودیت‌های دسترسی به آموزش عالی. - ایجاد فرصت‌های انعطاف‌پذیر صرف‌نظر از سن، جنس، فرهنگ، درآمد، ناتوانایی جسمی و محدودیت‌های کار، خانواده و جغرافیایی. - ارتقای سطح تحصیلی متقاضیان ادامه تحصیل. 	<ul style="list-style-type: none"> از آنجاکه این دانشگاه اولین دانشگاه آموزش از دور جهان بود نیاز به دلایل محکمی برای تأسیس داشت: - در سال ۱۹۷۰ هارولد ویلسون، نخست‌وزیر وقت انگلستان طرح تصویب دانشگاه باز انگلستان را به پارلمان تقدیم کرد. - پس از بررسی و مطالعات کافی در مورد طرح نظام آموزش از دور، پری، یکی از نظریه‌پردازانی که در تشکیل دانشگاه باز انگلستان نقش داشت، توجیه تئوریک خود را این‌گونه بیان کرد: «نظام آموزش از دور جایگزین نظام سنتی نمی‌شود، بلکه به عنوان SECOND CHANCE» برای دسترسی افرادی است که نمی‌توانند به شیوه‌های مرسوم (سنتی) به آموزش دسترسی داشته باشند. 	<ul style="list-style-type: none"> - حذف محدودیت‌های دسترسی به آموزش عالی. - ایجاد فرصت‌های انعطاف‌پذیر صرف‌نظر از سن، جنس، فرهنگ، درآمد، ناتوانایی جسمی و محدودیت‌های کار، خانواده و جغرافیایی. - افزایش فرصت‌های برابر آموزشی برای بزرگسالان در سراسر جهان. - توسعه یادگیری مادام‌العمر. - پاسخ‌گویی به نیازهای حرفه‌ای. - توسعه پژوهشگری. - بهبود کیفیت عمومی آموزش. - توسعه دانشگاه بین‌المللی. 	هدف اولیه شکل‌گیری دانشگاه	۱

هدف همه دانشگاه‌های باز، فراهم‌سازی فرصت یادگیری فارغ از مکان، سن و وضعیت شغلی است. یکی از تفاوت‌های برجسته دانشگاه‌های مورد مطالعه در مقایسه با دانشگاه پیام نور، ارائه آموزش‌های شغلی و آموزش بزرگسالان است.

جدول ۳. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب بر اساس متغیر وابستگی دانشگاه و منبع تأمین مالی [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

نام دانشگاه					متغیرها	ردیف
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا- کانادا Athabasca University		
خصوصی	دولتی	خصوصی	دولتی	دولتی	وابستگی دانشگاه	۱
شهریه- کمک‌های مردمی- برخی از بورس‌های دولتی	شهریه- بودجه دولتی- خیرین	شهریه- کمک‌های مردمی	شهریه- بودجه دولتی	شهریه- بودجه دولتی	منبع تأمین مالی	۲

در بین پنج دانشگاه بررسی شده، سه مورد (دانشگاه آتاباسکا، باز انگلستان و پیام نور) دولتی هستند که عمدتاً از طریق شهریه و بودجه دولت اداره می‌شوند و دو مورد (دانشگاه باز مالزی و باز استرالیا) خصوصی هستند که علاوه بر شهریه دریافتی از دانشجویان کمک‌های مردمی نیز استفاده می‌کنند.

جدول ۴. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب بر اساس متغیرهای دانشکده‌ها، تنوع دوره‌های برخط و زمان شروع سال تحصیلی [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

نام دانشگاه					متغیرها	رتبه
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا-کانادا Athabasca University		
۹ دانشکده شامل: - دانشکده هنر و - معماری - مدیریت، - علوم اجتماعی - علوم تربیتی - مهندسی - بهداشت - حقوق - علوم پایه	۹ دانشکده (بخش علمی) شامل: - ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، - الهیات و علوم اسلامی، - علوم اجتماعی، - علوم پایه، - علوم تربیتی و روان‌شناسی، - علوم کشاورزی، - فنی و مهندسی، - مدیریت، اقتصاد و حسابداری، - هنر و معماری.	۵ دانشکده و ۳ مرکز شامل: - مدیریت و بازرگانی، - علم و صنعت، - علوم اجتماعی کاربردی، - علوم تربیتی و زبان، - فناوری اطلاعات و ارتباطات، - مدرسه علوم بهداشتی و پرستاری، - مرکز تحصیلات تکمیلی، - مرکز توسعه حرفه‌ای.	۷ دانشکده شامل: - مدیریت، - هنر، - علوم تربیتی، - زبان، - بهداشت و مددکاری اجتماعی، - حقوق، - ریاضیات و کامپیوتر.	۵ دانشکده شامل: - بازرگانی، - بهداشت، - علوم انسانی و علوم اجتماعی، - علوم و تکنولوژی، - دانشکده تحصیلات تکمیلی.	تنوع دانشکده‌ها	۱
طیف وسیعی از دوره‌ها برگزار می‌شود.	طیف وسیعی از دوره‌ها برگزار می‌شود.	طیف وسیعی از دوره‌ها برگزار می‌گردد.	طیف وسیعی از دوره‌ها برگزار می‌شود.	طیف وسیعی از دوره‌ها برگزار می‌شود.	ارائه دوره‌های برخط	۲
سال تحصیلی در آموزش عالی از ماه فوریه (بهمن) آغاز می‌شود و در ماه دسامبر (آذرماه) پایان می‌یابد.	سال تحصیلی در آموزش عالی از اول مهر آغاز و تا خرداد ماه به طول می‌انجامد.	با توجه به وضعیت مناسب آب و هوا در مالزی، تحصیل در کلیه ماه‌های سال امکان‌پذیر است. شروع سال تحصیلی از ابتدای می (اردیبهشت) و پایان آن نیمه آوریل (فروردین) است.	سال تحصیلی در آموزش عالی از اول سپتامبر (شهریور) آغاز و تا ۲۰ آگوست (مرداد) به طول می‌انجامد.	سال تحصیلی در آموزش عالی از اول سپتامبر (شهریور) آغاز و تا ۳۰ ژوئن (خرداد) به طول می‌انجامد.	شروع سال تحصیلی	۳

بررسی تنوع دانشکده‌ها نشان می‌دهد که دانشگاه‌های مورد بررسی، همه گروه‌های علمی از جمله علوم انسانی و اجتماعی، فنی و مهندسی و پیراپزشکی را شامل می‌شوند. دانشگاه‌هایی که در نیمه کره شمالی قرار دارند، تقریباً از اواخر شهریور و اوایل مهر، سال تحصیلی خود را آغاز می‌کنند، اما دانشگاه باز استرالیا به دلیل اینکه در نیم کره جنوبی قرار دارد سال تحصیلی را از بهمن ماه شروع می‌کند. تفاوت برجسته در دانشگاه باز مالزی است که در همه ماه‌های سال دایر است.

جدول ۵. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب بر اساس متغیرهای ترم‌های تحصیلی، زمان پذیرش و نحوه ثبت نام و مقاطع تحصیلی پذیرش دانشجوی [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

ردیف	متغیرها	نام دانشگاه			
		آتاباسکا- کانادا Athabasca University	باز انگلستان United Kingdom Open university	باز مالزی Open University Malaysia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University
۱	ترم‌های تحصیلی	سیستم آموزشی کانادا، مشتمل بر دو ترم تحصیلی است، اما برخی از کالج‌ها آن را در ۳ ترم ارائه می‌دهند.	سیستم آموزشی انگلستان به لحاظ سنتی ۳ ترمی است، اما اغلب مؤسسات آموزش عالی از سیستم دو نیم‌سال تحصیلی تبعیت می‌کنند.	سیستم آموزشی مالزی ۳ ترم تحصیلی دارد: ترم اول، ابتدای ماه می الی سپتامبر، ترم دوم، نیمه سپتامبر الی نیمه دسامبر، ترم سوم، نیمه دسامبر الی نیمه آوریل.	سیستم آموزشی ایران ۲ ترم تحصیلی دارد. ترم اول، از اواخر شهریور تا دی‌ماه، ترم دوم، بهمن تا خرداد، در صورت تمایل دانشجوی، برخی از دروس نیز در ترم تابستان به صورت یادگیری مستقل و خودآموز ارائه می‌شود.
۲	زمان پذیرش و نحوه ثبت نام دانشجوی	این دانشگاه در هر زمانی که دانشجو متقاضی باشد او را پذیرش می‌کند، ولی شروع تحصیل را به شروع ترم تحصیلی موقوف می‌نماید. ثبت نام به شیوه برخط با پرداخت شهریه امکان پذیر است.	این دانشگاه در هر زمانی که دانشجو متقاضی باشد او را پذیرش می‌کند، ولی شروع تحصیل را به شروع ترم تحصیلی موقوف می‌نماید. ثبت نام به شیوه برخط با پرداخت شهریه امکان پذیر است.	این دانشگاه در هر زمانی که دانشجو متقاضی باشد او را پذیرش می‌کند، ولی شروع تحصیل را به شروع ترم تحصیلی موقوف می‌نماید. ثبت نام به شیوه برخط با پرداخت شهریه امکان پذیر است.	
۳	مقاطع تحصیلی	دکتری	دکتری	دکتری	
		دوره کارشناسی ارشد	دوره کارشناسی ارشد در ۱۲ رشته شامل: ۵- رشته در گروه علوم انسانی، ۲- رشته در گروه علوم پایه، ۳- رشته در گروه فنی و مهندسی، ۱- رشته پرستاری، ۱- رشته گروه هنر.	دوره کارشناسی ارشد در ۱۸۹ رشته شامل: ۱۲- رشته در بخش ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، ۱۵- رشته در بخش الهیات و علوم اسلامی، ۲۲- رشته در بخش علوم اجتماعی، ۴۱- رشته در بخش علوم پایه، ۳۲- رشته در بخش علوم تربیتی و روان‌شناسی، ۱۰- رشته در بخش علوم کشاورزی، ۲۴- رشته در بخش فنی و مهندسی، ۳- رشته در بخش مدیریت، اقتصاد و حسابداری، ۳- رشته در بخش هنر و معماری.	
		دوره کارشناسی شامل ۷ رشته شامل: مدیریت بازرگانی، آموزش از دور، هنر، مطالعات سلامت، پرستاری، سیستم‌های اطلاعاتی و مشاوره.	دوره کارشناسی شامل ۲۸ رشته شامل: ۱۳- رشته در گروه علوم انسانی، ۶- رشته در گروه علوم پایه، ۵- رشته در گروه فنی و مهندسی، ۲- رشته در گروه هنر، ۲- رشته در گروه بهداشت.	دوره کارشناسی شامل ۷۲ رشته: ۵- رشته در بخش ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، ۸- رشته در بخش الهیات و علوم اسلامی، ۵- رشته در بخش علوم اجتماعی، ۸- رشته در بخش علوم پایه، ۶- رشته در بخش علوم تربیتی و روان‌شناسی، ۱۰- رشته در بخش علوم کشاورزی، ۱۵- رشته در بخش فنی و مهندسی، ۳- رشته در بخش مدیریت، اقتصاد و حسابداری، ۱۲- رشته در بخش هنر و معماری.	

از نظر ترم‌های تحصیلی دانشگاه‌های آتاباسکا، پیام نور و دانشگاه باز استرالیا در دو نیم‌سال تحصیلی آموزش‌های خود را ارائه می‌کنند، اما در دانشگاه‌های باز انگلستان و باز مالزی محتوای آموزشی در سه ترم تحصیلی در طول یک‌سال ارائه می‌شود. نکته بسیار مهم در اکثر دانشگاه‌های مورد بررسی این است که به‌استثنای دانشگاه پیام نور کشور، سایر دانشگاه‌ها در هر زمان ثبت‌نام دانشجویان را به عمل می‌آورند و از این نظر می‌توان گفت هر زمان دانشجویان تمایل به ورود به دانشگاه را داشته باشد، او را پذیرش می‌کنند. همان‌گونه که در جدول نیز مشاهده می‌شود دانشگاه پیام نور ایران از نظر تعداد رشته در مقاطع کارشناسی ارشد و کارشناسی به‌ترتیب با ۱۸۹ و ۷۲ رشته، بیشترین تعداد رشته را داراست و دانشگاه آتاباسکا کانادا با ۷ رشته در مقطع کارشناسی ارشد کمترین تعداد رشته را دارد. کلیه دانشگاه‌های مورد بررسی رشته‌های در گروه‌های علوم انسانی، فنی و مهندسی، علوم پزشکی دارند و تنها دانشگاه پیام نور کشور است که در گروه کشاورزی اقدام به پذیرش دانشجویان می‌کند.

جدول ۶. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیرهای شرایط پذیرش دوره‌های منجر به اخذ مدرک تحصیلی و شرایط پذیرش دوره‌های آموزش آزاد [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

نام دانشگاه					متغیرها	رتبه
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا- کانادا Athabasca University		
- داشتن حداقل ۱۷ سال. - داشتن مدرک اتمام دوره متوسطه. - زبان انگلیسی برای دانشجویان بین‌المللی.	با توجه به نوع دوره و مقطع تحصیلی، شرایط پذیرش متفاوتی وجود دارد. - برای دوره‌های کارشناسی: داشتن مدرک پیش‌دانشگاهی و قبولی در آزمون ورودی و یا سوابق تحصیلی. - برای دوره کارشناسی ارشد: داشتن مدارک کارشناسی و قبولی در آزمون ورودی. - برای دوره دکتری: داشتن مدارک کارشناسی ارشد و قبولی در آزمون ورودی و مصاحبه علمی.	در این سیستم پذیرش دانشجویان براساس ارزیابی از تجربیات آموزشی قبلی انجام می‌شود.	با توجه به نوع دوره و مقطع تحصیلی، شرایط پذیرش متفاوتی وجود دارد. برای نمونه ارزیابی براساس تجربیات قبلی آموزشی.	- داشتن حداقل ۱۶ سال، - داشتن دیپلم متوسطه، - زبان انگلیسی برای دانشجویان بین‌المللی.	شرایط پذیرش دوره‌های منجر به صدور مدرک	۱

نام دانشگاه					متغیرها	رتبه
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا- کانادا Athabasca University		
- داشتن حداقل ۱۷ سال. - زبان انگلیسی برای دانشجویان بین‌المللی.	کلیه متقاضیان می‌توانند بدون هیچ محدودیتی در دوره‌های آموزش آزاد شرکت کنند.	کلیه متقاضیان می‌توانند بدون هیچ محدودیتی در دوره‌های آموزش آزاد شرکت کنند.	متقاضیان به هیچ مدرک رسمی‌ای برای پذیرش نیاز ندارند.	کلیه شهروندان کانادایی می‌توانند بدون هیچ محدودیتی در دوره‌های آموزش آزاد شرکت کنند.	شرایط پذیرش دوره‌های آموزش آزاد	۲
دوره‌های آموزش آزاد شامل ۳۶ دوره.	دوره‌های آموزش آزاد شامل بیش از ۵۰۰ دوره مانند مدیریت کسب‌وکار، بهداشت و ایمنی، فنون تدریس، نحوه نگارش مقالات علمی، فن بیان و سخنوری و ...	دوره‌هایی که به مدرک دیپلم منتهی می‌شوند در ۸ رشته شامل: گروه‌های علوم انسانی و فنی- مهندسی.	دوره‌های غیردانشگاهی شامل تعداد زیادی از دوره‌های آزاد، ضمن خدمت، آموزش بزرگسالان و ... است که برخی از آنها به سفارش نهادهای و مؤسسات ارائه می‌شوند و در سراسر دنیا نیز به زبان‌های مختلف دوره‌هایی ارائه می‌شود. ^۱	دوره‌های بدون مدرک یا منجر به دیپلم دانشگاهی شامل ۸۵۰ دوره		

۱. دانشگاه باز انگلستان در بیشتر کشورهای اروپا، آمریکا، آفریقا و شرق دور شعبه دارد و به ارائه آموزش‌های از راه دور می‌پردازد.

از نظر شرایط پذیرش دانشجو، تقریباً همه دانشگاه‌ها اشتراکاتی دارند، لکن از نظر پذیرش دانشجو در واحدهای بین‌المللی برخی از دانشگاه‌ها تسلط به زبان انگلیسی یکی از شرایط آنهاست. به لحاظ شرایط پذیرش فراگیر در دوره‌های آموزش آزاد، اکثر دانشگاه‌ها بدون محدودیت این دوره‌ها را برگزار می‌کنند، فقط دانشگاه باز استرالیا داشتن حداقل ۱۷ سال و تسلط بر زبان انگلیسی (مختص دانشجویان بین‌المللی) را ملاک ورود به دوره‌های آموزش آزاد اعلان کرده است.

جدول ۷. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب بر اساس متغیرهای تعداد کل دانشجویان، سهم دانشجو به تفکیک دوره و نوع آموزش [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

نام دانشگاه					متغیرها	ردیف
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا- کانادا Athabasca University		
۵۱۵۰۰۰	۳۴۴۰۰۰	۷۹۰۰۰	۲۰۰۰۰۰	۴۰۰۰۰	تعداد کل دانشجویان	۱
غیرحضوری: ۸۶٪ دوره ترکیبی: ۱۴٪	دوره نیمه‌حضوری (کلاس‌های رفع اشکال گروهی): ۹۰٪ دوره غیرحضوری: ۱۰٪ دوره ترکیبی: ۱٪	دوره حضوری: - دوره غیرحضوری: ۷۰٪ دوره ترکیبی: ۳۰٪	دوره حضوری: - دوره غیرحضوری: ۸۰٪ دوره ترکیبی: ۲۰٪	دوره حضوری: - دوره غیرحضوری: ۶۰٪ دوره ترکیبی: ۴۰٪	سهم دانشجویان به تفکیک دوره	۲
تعداد دانشجویان با ارائه مدرک دانشگاهی: ۹۸٪ تعداد دانشجویان با مدرک آموزش‌های آزاد: ۲٪	تعداد دانشجویان با ارائه مدرک دانشگاهی: ۹۹/۹٪ تعداد دانشجویان با مدرک آموزش‌های آزاد: ۰/۱٪	تعداد دانشجویان با ارائه مدرک دانشگاهی: ۷۳٪ تعداد دانشجویان با مدرک آموزش‌های آزاد: ۲۷٪	تعداد دانشجویان با ارائه مدرک دانشگاهی: ۵۵٪ تعداد دانشجویان با مدرک آموزش‌های آزاد: ۴۵٪	تعداد دانشجویان با ارائه مدرک دانشگاهی: ۳۷٪ تعداد دانشجویان با مدرک آموزش‌های آزاد: ۶۳٪	سهم دانشجویان به نوع آموزش (دانشگاهی و آموزش آزاد)	۳

۱. دوره یادگیری ترکیبی دوره‌هایی است که بخشی از آن به صورت حضوری و بخشی از آن به صورت الکترونیکی برگزار می‌شود.

به لحاظ جمعیت دانشجوی به ترتیب از پر جمعیت به کم جمعیت، ابتدا دانشگاه باز استرالیا با حدود ۵۱۵۰۰۰ بیشترین دانشجوی را دارد، سپس دانشگاه پیام نور، پس از آن دانشگاه باز انگلستان و دانشگاه باز مالزی و در نهایت دانشگاه آتاباسکا کانادا با ۴۰,۰۰۰ هزار نفر دانشجوی کم جمعیت ترین دانشجویی داراست. یادآور می شود که دانشگاه پیام نور کشور در سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۱ بیش از یک میلیون نفر دانشجو داشته است. نکته بسیار مهم در جدول فوق این است که دانشگاه پیام نور با ۹۹/۹ درصد در بین دانشگاه‌های مورد بررسی، بالاترین نقش را در برگزاری دوره‌های آموزشی منجر به اخذ مدرک تحصیلی را ارائه می کند، در صورتی که در برخی از این دانشگاه‌ها (همچون دانشگاه آتاباسکا کانادا) فقط ۳۷ درصد دوره‌های آموزشی منجر به مدرک تحصیلی را برگزار می کند و عمده ظرفیت آموزشی آنها صرف دوره‌های آموزش آزاد می شود. (ارزیابی اینکه تمرکز بر دوره‌های آموزشی کوتاه مدت یا دوره‌های آموزشی منجر به مدرک تحصیلی در دانشگاه‌های باز امر مثبت یا منفی است! وابسته به تحلیل نقش و جایگاه دانشگاه باز در کل نظام آموزشی آن کشور است).

یکی از نکات بسیار مهم در رابطه با شیوه برگزاری کلاس‌های آموزشی، دوره نیمه حضوری در دانشگاه پیام نور است که در هیچ یک از دانشگاه‌های باز مرسوم نیست. در این شکل دانشجویان بخشی از محتوا را به صورت یادگیری مستقل و خودآموز مطالعه می کنند و صرفاً برای رفع اشکال در دانشگاه حضور پیدا می کنند. این موضوع جدای از اینکه با ساختار آموزشی دانشگاه‌های باز تفاوت بسیار دارد، کلاس‌های آموزشی کمتر از ساعت مصوب برگزار می شوند.

جدول ۸. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب بر اساس متغیرهای تعداد دانشجویان به تفکیک مقطع تحصیلی، تعداد کل اعضای هیئت علمی، نسبت دانشجوی به استاد و کارکنان [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

نام دانشگاه					متغیرها	رتبه
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا- کانادا Athabasca University		
کارشناسی: ۲۸٪ تحصیلات تکمیلی: ۷۲٪	کارشناسی: ۹۳٪ تحصیلات تکمیلی: ۷٪	کارشناسی: ۵۷٪ تحصیلات تکمیلی: ۴۳٪	کارشناسی: ۹۳٪ تحصیلات تکمیلی: ۷٪	کارشناسی: ۹۲٪ تحصیلات تکمیلی: ۸٪	تعداد دانشجویان به تفکیک مقطع تحصیلی	۱
۶/۹۶۱ نفر (شامل تمام وقت و نیمه وقت)	۲۷۹۴ نفر (شامل تمام وقت و نیمه وقت)	۱۸۵۰ نفر (شامل تمام وقت و نیمه وقت)	۸۰۰۰ نفر (شامل تمام وقت و نیمه وقت)	۱۰۵۰ نفر (شامل تمام وقت و نیمه وقت)	تعداد کل اعضای هیئت علمی	۲
۹	۱۰۰	۴۲	۲۵	۳۸	نسبت دانشجوی به استاد	۳
۱۹۵۸ نفر	۸۹۰۴ نفر	۴۲۰ نفر	۳۵۰۰ نفر	۵۵۵ نفر	تعداد کل کارکنان	۴
۲۶۳	۳۶	۱۸۸	۵۷	۷۲	نسبت دانشجو به کارکنان غیر هیئت علمی	۵

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، تمرکز بیشتر دانشگاه‌های آتاباسکا کانادا، باز انگلستان و پیام نور کشور بر دوره‌های کارشناسی است در حالی که در دانشگاه باز مالزی سهم برگزاری دوره‌های کارشناسی و تحصیلات تکمیلی تقریباً برابر است. آمارها نشان می‌دهد نسبت استاد به دانشجو در دانشگاه باز استرالیا ۹ است که بهترین وضعیت را دارد، در حالی که در دانشگاه پیام نور ایران این نسبت ۱۰۰ است. برعکس در خصوص نسبت دانشجو به کارکنان غیر هیئت علمی دانشگاه باز استرالیا بالاترین نسبت و دانشگاه پیام نور کشور پایین‌ترین وضعیت نسبت دانشجو به کارکنان غیر هیئت علمی را داراست. این نکته از این نظر که دانشگاه‌های باز دنیا، عمدتاً بر بستر آموزش از راه دور متمرکز هستند، قاعدتاً نیازمندی آنها به نیروی انسانی کمتر بوده، اما در دانشگاه پیام نور این موضوع کاملاً برعکس است.

جدول ۹. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب بر اساس متغیر روش‌های یاددهی - یادگیری [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

نام دانشگاه					متغیرها	رتبه
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا- کانادا Athabasca University		
<p>- مطالعه فردی به شیوه یادگیری برخط: از طریق دسترسی به منابع درسی تحت‌توب به‌همراه پشتیبانی استاد. - مطالعه گروهی به‌صورت برخط: ایجاد فرصت‌های مناسب یادگیری مشارکتی و تعاملی (مبتنی بر تئوری‌سازنده‌گرایی).</p>	<p>- روش‌های تدریس نیمه‌حضور (کلاس‌های رفع اشکال گروهی). - مطالعه فردی به شیوه از راه دور: یادگیری از طریق منابع درسی مشخص شده. - مطالعه فردی به شیوه یادگیری آن‌لاین: از طریق دسترسی به منابع درسی تحت‌توب به‌همراه پشتیبانی استاد (جهت کلاس‌های مجازی). - مطالعه گروهی در کلاس‌های درسی مجازی از طریق انواع تعامل با استاد و همکلاسی‌ها.</p>	<p>- روش‌های تدریس چهره‌به‌چهره حضوری. - مطالعه فردی به شیوه یادگیری آن‌لاین: از طریق دسترسی به منابع درسی تحت‌توب به‌همراه پشتیبانی استاد. - مطالعه گروهی در کلاس‌های درسی مجازی از طریق انواع تعامل با استاد و همکلاسی‌ها. - استفاده از روش یادگیری ترکیبی که به ترکیب یادگیری حضوری و غیرحضوری به تناسب رشته تحصیلی می‌پردازد.</p>	<p>- مطالعه فردی به شیوه از راه دور: مطالعه بسته‌های آموزشی حاوی مواد چاپی قابل دانلود از وب‌گاه دانشگاه. - مطالعه فردی به شیوه یادگیری برخط: از طریق دسترسی به منابع درسی چندرسانه‌ای تحت‌توب به‌همراه پشتیبانی استاد. - مطالعه گروهی در کلاس‌های درسی مجازی از طریق انواع تعامل با استاد و همکلاسی‌ها. - استفاده از روش یادگیری ترکیبی که به ترکیب یادگیری حضوری و غیرحضوری به تناسب رشته تحصیلی می‌پردازد.</p>	<p>- مطالعه فردی به شیوه از راه دور: یادگیری از طریق یک بسته حاوی منابع درسی. - مطالعه فردی به شیوه یادگیری برخط: از طریق دسترسی به منابع درسی تحت‌توب به‌همراه پشتیبانی استاد. - مطالعه گروهی به‌صورت برخط. - مطالعه گروهی در کلاس‌های درسی سنتی که با همکاری مؤسسات آموزشی در سراسر کانادا و خارج از کشور انجام می‌شود.</p>	روش‌های یاددهی- یادگیری	۱

از مهم‌ترین روش‌های یاددهی- یادگیری در اکثر دانشگاه‌های مورد بررسی، مطالعه فردی، مطالعه گروهی برخط، شرکت در کلاس‌های مجازی، یادگیری مشارکتی، یادگیری ترکیبی است.

جدول ۱۰. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب بر اساس متغیر ساز کارهای پشتیبانی از دانشجو [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

نام دانشگاه					متغیرها	رتبه
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا-کانادا Athabasca University		
<p>- پشتیبانی از ثبت نام و پذیرش برخط،</p> <p>- مکانیسم دریافت شهریه برخط،</p> <p>- پشتیبانی آموزشی دانشجو،</p> <p>- برنامه ریزی تحصیلی،</p> <p>- خدمات مشاوره،</p> <p>- پشتیبانی فنی،</p> <p>- خدمات کتابخانه،</p> <p>- طراحی برنامه‌های مطالعه فردی با نام «زمان مطالعه» (Study Time) بر اساس زمان مفیدی که در طول شبانه روز هر دانشجو در اختیار دارد،</p> <p>- اطلاع رسانی نتایج امتحانات از طریق تلفن همراه،</p> <p>- مکانیسم بازخورد به دانشجو پس از امتحانات (برگزاری کلاس‌های بازخورد، ارائه سؤالات و پاسخ درست به دانشجویان، ارائه مشاوره فردی)،</p> <p>- بازرسی درجه صحت امتحانات پس از امتحان شامل (صریح و شفاف بودن سؤالات، وجود معیارهای روشن برای ارزیابی، متناسب بودن سؤالات با سطح کلاس، طراحی سؤالات مبتنی بر شواهد یادگیری).</p>	<p>- پشتیبانی از ثبت نام و پذیرش برخط به صورت محدود ریزی،</p> <p>- مکانیسم دریافت شهریه برخط،</p> <p>- پشتیبانی آموزشی دانشجو به صورت محدود،</p> <p>- پشتیبانی فنی به صورت محدود،</p> <p>- خدمات کتابخانه به صورت محدود،</p> <p>- بازرسی درجه صحت امتحانات پس از امتحان،</p> <p>- خدمات امتحانات حضوری در شهر نزدیک محل زندگی متقاضی،</p> <p>- رسیدگی به شکایات دانشجویان.</p>	<p>- پشتیبانی از ثبت نام و پذیرش برخط،</p> <p>- مکانیسم دریافت شهریه برخط،</p> <p>- پشتیبانی آموزشی دانشجو،</p> <p>- برنامه ریزی تحصیلی،</p> <p>- خدمات مشاوره ریزی،</p> <p>- پشتیبانی فنی ریزی،</p> <p>- خدمات کتابخانه،</p> <p>- استفاده از ماژول‌های یادگیری ریزی،</p> <p>- مرکز منابع آموزشی ریاضیات ریزی،</p> <p>- مرکز منابع آموزشی زبان انگلیسی،</p> <p>- منابع آموزشی باز.</p>	<p>- پشتیبانی از ثبت نام و پذیرش برخط،</p> <p>- مکانیسم دریافت شهریه برخط،</p> <p>- کمک‌های مالی به دانشجویان،</p> <p>- برگزاری برخی از دوره‌ها بدون شهریه،</p> <p>- پشتیبانی آموزشی دانشجو،</p> <p>- برنامه ریزی تحصیلی،</p> <p>- خدمات مشاوره،</p> <p>- پشتیبانی فنی،</p> <p>- خدمات امتحانات حضوری،</p> <p>- خدمات به دانشجویان با ناتوانایی جسمی،</p> <p>- خدمات کتابخانه،</p> <p>- خدمات امتحانات،</p> <p>- خدمات بازرسی،</p> <p>- خدمات به دانشجویان با ناتوانایی جسمی،</p> <p>- خدمات کتابخانه،</p> <p>- آزمایشگاه علوم،</p> <p>- سایت ریاضی.</p>	سازوکارهای پشتیبانی از دانشجو	۱	

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود در اکثر دانشگاه‌های مورد مطالعه، پشتیبانی از ثبت‌نام و پذیرش برخط، پشتیبانی آموزشی دانشجویان، پشتیبانی فنی، خدمات کتابخانه و انواع اطلاع‌رسانی‌ها انجام می‌شود، اما در دانشگاه پیام نور پشتیبانی فنی و خدمات کتابخانه‌ای و مشاوره‌ای به صورت محدود انجام می‌شود. یکی از نقاط برجسته در سازوکارهای حمایتی دانشگاه‌های آتاباسکا و باز انگلستان، پشتیبانی از دانشجویان و فراگیران با نیازهای خاص است.

جدول ۱. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب بر اساس متغیر مواد آموزشی و نحوه برگزاری کلاس‌ها [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

نام دانشگاه					متغیرها	ردیف
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا- کانادا Athabasca University		
<ul style="list-style-type: none"> - کتاب‌ها و مواد چاپی تحت وب، - چندرسانه‌ای‌های آن‌لاین، - انواع سی‌دی‌های آموزشی و - چندرسانه‌ای (غیر برخط)، - پوسترهای آموزشی آن‌لاین، - کلاس‌های مجازی. 	<ul style="list-style-type: none"> - کتاب‌ها و مواد چاپی، - انواع سی‌دی‌های آموزشی، - کلاس‌های مجازی، - کلاس‌های رفع اشکال، - ایمیل، - کتابخانه دیجیتال. 	<ul style="list-style-type: none"> - کتاب‌ها و مواد چاپی تحت وب، - انواع سی‌دی‌های آموزشی، - کلاس‌های مجازی، - ویدئو کنفرانس، - ایمیل، - وبلاگ، - توئیتر، - انجمن‌های یادگیری برخط، - رادیوی آموزشی، - SMS - MMS - Podcasts - Face book - MySpace - YouTube - Google Docs 	<ul style="list-style-type: none"> - کتاب‌ها و مواد چاپی تحت وب، - چندرسانه‌ای‌های برخط، - ایمیل، - انواع سی‌دی‌های آموزشی، - نرم‌افزارهای کامپیوتری صوتی و تصویری، - ویدئو کنفرانس، - نوارهای ویدئویی، - تلویزیون و رادیو، - Open Learn website - YouTube - Podcasts - iTunes - برای مشاهده ویدئوها: - برای گوش دادن به پادکست‌ها - Open Research Online - برای منابع علمی و مقالات 	<ul style="list-style-type: none"> - کتاب‌ها و مواد چاپی تحت وب، - چندرسانه‌ای‌های برخط، - ایمیل، - انواع سی‌دی‌های آموزشی، - نرم‌افزارهای کامپیوتری صوتی و تصویری، - ویدئو کنفرانس، - نوارهای ویدئویی، - تلویزیون و رادیو، - کلاس‌های مجازی. 	مواد آموزشی و نحوه برگزاری کلاس‌ها	۱

شاید بتوان گفت متغیر مواد آموزشی، مهم‌ترین وجه تمایز دانشگاه‌های باز و سایر دانشگاه‌هاست. در دانشگاه‌های بررسی شده سایر کشورها تنوع بسیار خوبی در ارائه محتوای آموزشی از طریق چند رسانه‌ای‌ها، ویدئو کنفرانس، کلاس‌های مجازی، پادکست، ایمیل، تلویزیون و... دیده می‌شود. این تنوع در دانشگاه پیام نور کشور کمتر مشاهده می‌شود و تفاوت بارزی بین شکل محتواهای ارائه شده توسط این دانشگاه با سایر دانشگاه‌ها سنتی و مرسوم کشور دیده نمی‌شود. در صورتی که دانشگاه براساس فلسفه و هدف دانشگاه، ضروری است از روش‌های مبتنی بر فناوری‌های نوین در ارائه محتوای آموزشی استفاده کند.

جدول ۱۲. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب براساس متغیر نحوه ارزیابی دانشجویان برگزاری امتحانات [۵]، [۶]، [۷]، [۸] و [۹]

نام دانشگاه				متغیرها	رتبه
دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia	دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University	باز مالزی Open University Malaysia	باز انگلستان United Kingdom Open university	آتاباسکا- کانادا Athabasca University	
<p>امتحانات پایان ترم به صورت کاملاً حضوری و رایگان برگزار می‌شود. در برخی موارد آزمون میان‌ترم به صورت برخط و از طریق نرم‌افزاری که به همین منظور طراحی شده، برگزار می‌شود، دانشجویان بعد از ورود به نرم‌افزار، پاسخ سؤالات را نوشته و از طریق سیستم ارسال می‌کنند. در پایتخت هر ایالت آزمون برگزار می‌شود. اگر دانشجو در پایتخت ایالت و یا فاصله ۵۰ کیلومتری آن حضور داشته باشد، در پایتخت ایالت مذکور امتحان برگزار خواهد شد.</p> <p>اگر بیش از شعاع ۵۰ کیلومتر فاصله داشته باشد، باید محل امتحان خود را انتخاب نماید.</p>	<p>امتحانات پایان ترم به صورت حضوری و رایگان برگزار می‌شود. اگر محل زندگی دانشجو با دانشگاه فاصله داشته باشد، باید محل امتحان خود را از قبل تعیین نماید. در سال‌های اخیر امکان برگزاری امتحانات الکترونیکی به صورت آزمایشی برای برخی از دروس فراهم شده است.</p> <p>دانشجویان می‌توانند با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در محل کار یا آموزش خود به سؤالات امتحانی پاسخ دهند.</p> <p>این طرح هنوز در مرحله آزمایشی است و برای برخی از دروس به کار برده می‌شود.</p>	<p>امتحانات دانشگاه باز مالزی تا قبل از سال ۱۴۰۲ به صورت کاملاً حضوری و کاغذی برگزار می‌شد. از ابتدای سال ۱۴۰۲ امکان برگزاری امتحانات مبتنی بر کامپیوتر برای دانشجویان دانشگاه باز مالزی فراهم شده است.</p> <p>دانشجویان می‌توانند با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در محل کار یا آموزش خود به سؤالات امتحانی پاسخ دهند.</p> <p>این طرح هنوز در مرحله آزمایشی است و برای برخی از دروس به کار برده می‌شود.</p>	<p>امتحانات دانشگاه (منجر به مدرک تحصیلی) به صورت کاملاً حضوری و سراسری است. دانشجویان از قبل محل امتحان خود را تعیین می‌نمایند. امتحانات برای دوره‌های غیر دانشگاهی (دوره‌های آزاد) معمولاً یا شفاهی برگزار می‌گردد و یا در قالب پروژه‌ای توسط استاد تعیین می‌شود که مشتمل بر ۲ الی ۷ تکلیف در طول ترم تحصیلی است، همچنین در پایان ترم در صورت تشخیص استاد، مقاله‌ای نیز جهت ارزیابی ارائه می‌شود.</p>	<p>پاسخ به سؤالات امتحانی از طریق کامپیوتر با حضور یک ناظر (مراقب) امتحان، دسترسی به امتحان پس از تأیید هویت و پس از بازکردن کد ضروری برای امتحان توسط ناظر پیشگیری از تقلب، چنانچه دانشجو در کنار صفحه امتحان خود، صفحه دیگری را باز کند یا به هر دلیلی از صفحه امتحانی که جلوی او باز شده خارج شود به طور خودکار صفحه امتحان اوقفل می‌شود، چنانچه مراقب امتحان تشخیص دهد که قفل شدن صفحه کاملاً تصادفی بوده و تقلبی در کار نیست، با وارد کردن کد دیگری از طرف مراقب امتحان، دانشجو می‌تواند به امتحان خود ادامه دهد و چنانچه مراقب تشخیص دهد که تقلبی صورت گرفته، موظف است مراتب را به دانشگاه گزارش کند، چنانچه دانشجویانی با شرایط استثنایی و ناتوانایی‌هایی وجود داشته باشند از طریق دفتر دانشجویان با ناتوانی‌های خاص اقدام به درخواست برای امتحان کاغذی می‌کنند و از طرف دانشگاه نیز پذیرفته می‌شود.</p>	۱

در خصوص شیوه برگزاری امتحانات دانشگاه‌ها به استثنای دانشگاه باز استرالیا که به صورت حضوری برگزار می‌شود، سایر دانشگاه‌های مورد بررسی، امتحانات به صورت الکترونیکی برگزار می‌شود. در این میان دانشگاه آتاباسکا کانادا به نسبت وضعیت پیشرفته تری دارد، به نحوی که روش‌های بسیار خوبی جهت جلوگیری از تقلب و ارائه خدمت به دانشجویان با نیازهای خاص دارد.

جدول ۱۳. مقایسه دانشگاه‌های باز در کشورهای منتخب بر اساس متغیر سازگار ارزشیابی و تضمین کیفیت [۵]، [۶]، [۷]، [۸]، [۹]

ردیف	متغیرها	نام دانشگاه
		<p>دانشگاه باز استرالیا Open Universities Australia</p> <p>دانشگاه پیام نور ایران Payame Noor (PNU) University</p> <p>باز مالزی Open University Malaysia</p> <p>باز انگلستان United Kingdom Open university</p> <p>آتاباسکا-کانادا Athabasca University</p>
۱	سازگار ارزشیابی و تضمین کیفیت	<p>- دوره‌های کارشناسی ارشد زیرنظر کالج استرالیایی مدیریت خدمات سلامت اعتباربخشی می‌شود. - دوره منجر به دیپلم روان‌شناسی توسط شورای اعتباربخشی روان‌شناسی استرالیا اعتباربخشی می‌شود. - بازرسان ارشد دانشگاه پس از برگزاری امتحانات بر عملکرد اساتید و دانشجویان نظارت می‌کنند و در خصوص بهبود عملکرد اساتید (به‌ویژه در حوزه طرح سؤالات امتحانی، ارزیابی متناسب با متوسط کلاس، دارا بودن اهداف روشن و واضح در ارزیابی‌ها، ابزار قابل اعتماد، صریح و شفاف بودن سؤالات و ...) و بهبود فرایند یادگیری دانشجویان به آنان بازخوردی را ارائه می‌دهند.^۴</p> <p>- مرکز کیفیت، پژوهش و نوآوری "کیفیت دانشگاه باز مالزی را تضمین می‌کند. - این مرکز، دوره‌های آموزشی را از لحاظ (پژوهش، نوآوری، یادگیری، انعطاف‌پذیری، فعالیت‌های مشارکتی، هماهنگی فعالیت‌ها، میزان ماندگاری دانشجویان، روش‌های تدریس، میزان رضایت دانشجویان و ...) مورد بررسی قرار می‌دهد. - این مرکز، کارگاه‌های آموزشی برای افزایش کیفیت هر یک از بخش‌های دانشگاه برای کلیه کارکنان، برگزار می‌کند. - برنامه‌های آن‌لاین توسط هیئت اتحادیه الکترونیکی، نظارت و تسهیل‌سازی می‌شود.</p> <p>- کلیه دانشگاه‌های انگلستان توسط دایره تضمین کیفیت و زیرنظر شورای کیفیت آموزش عالی اعتباربخشی می‌شود. - کلیه دوره‌های دانشگاهی و آزاد دانشگاه باز انگلستان توسط آژانس تضمین کیفیت^۲ مورد بررسی قرار می‌گیرد. - آژانس تضمین کیفیت دانشگاه دوره‌های آموزشی را از لحاظ (شکل ارائه دوره‌ها، برنامه‌های درسی، نحوه اجرای برنامه‌ها، روش‌های یاددهی- یادگیری تلفیقی، رعایت استانداردهای آموزشی و اجرایی، تعامل، مازول‌های استاندارد شده، مکانیسم‌های پشتیبانی، نحوه ارزیابی و ...) مورد بررسی قرار می‌دهد.</p> <p>- کلیه دانشگاه‌های کانادا توسط هیئت‌های ایالتی، اعتباربخشی می‌شود. - کیفیت دانشگاه آتاباسکا توسط کمیسیون ایالات میانه در آموزش عالی که زیرنظر شورای عالی آموزش و پرورش فعالیت می‌کند، مورد بررسی قرار می‌گیرد. - کمیسیون مذکور دوره‌ها را از لحاظ (رعایت استانداردهای آموزشی، برنامه‌های درسی، نحوه اجرای برنامه‌ها، روش‌های یاددهی- یادگیری، تعامل، مکانیسم‌های پشتیبانی، نحوه ارزیابی و ...) مورد بررسی قرار می‌دهد.</p>

1 . The Middle States Commission on Higher Education

2 . Quality Assurance Agency

3 . Institute of Quality, Research and Innovation

۴. دولت مرکزی نقش مهمی در چارچوب تضمین کیفیت مؤسسات آموزشی ایفا می‌کند، لذا دولت به‌طور سالیانه به بررسی و مقایسه گزارش برنامه‌های ارتقای کیفیت دانشگاه‌ها می‌پردازد. این فعالیت‌ها شامل: (تدریس و یادگیری، ارزیابی برنامه‌های درسی و بازخورد، پژوهش، امور مالی، پرسنل، حفظ و پشتیبانی دانشجو، مدیریت داخلی و ارزیابی مهارت‌های فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌هاست). دانشگاه‌های استرالیا در قبال حفظ استانداردهای علمی و تضمین کیفیت خود مسئول هستند، اما در کنار این استقلال، باید برنامه‌های تضمین کیفیت و ارتقای سالیانه خود را تدوین نموده و به دولت ارائه کنند.

نقطه قوت و مشترک بین دانشگاه‌های باز، وجود نظام فرابخشی ارزیابی و تضمین کیفیت است. استفاده از شاخص‌های دقیقی همچون رعایت استانداردهای آموزشی، برنامه‌های درسی، نحوه اجرای برنامه‌ها، روش‌های یاددهی - یادگیری، تعامل، مکانیسم‌های پشتیبانی، پودمان‌های استاندارد شده، میزان ماندگاری دانشجویان، روش‌های تدریس و میزان رضایت دانشجویان در ارزیابی کیفیت دانشگاه‌ها، یکی از نکات برجسته این بررسی است. در این میان، استفاده از ظرفیت آژانس‌های تضمین کیفیت و بعضاً شوراهای تخصصی اعتباربخشی مانند شورای اعتباربخشی روان‌شناسی در ارزیابی کیفیت و اعتباربخشی دانشگاه‌ها نکته برجسته‌ای است. این ساز و کارها در ارزیابی دانشگاه‌های کشور و در اینجا پیام نور جایگاهی ندارد و غالباً ارزیابی‌ها توسط مرکز نظارت ارزیابی و تضمین کیفیت وزارت علوم صورت می‌گیرد که اثربخشی لازم در ارتقای کیفیت دانشگاه‌ها ندارد.

۴ جمع‌بندی

بررسی این مطالعه نشان داد که دانشگاه پیام نور کشور با وجود تصریح اساسنامه آن بر آموزش باز و از راه دور، از نظر برخی شاخص‌های مهم همچون: فراهم‌سازی مسیرهای متنوع مطالعه، دسترسی به منابع یادگیری و انعطاف در شیوه‌های یاددهی - یادگیری، پشتیبانی متنوع و مداوم از فراگیران توسط تیم‌های متخصص در امر یادگیری، مطالعه و یادگیری در هر زمان، هر مکان و با هر سرعتی، یادگیری شخصی‌سازی شده، استقلال، خودنظارتی، خودکنترلی و خودارزیابی یادگیرنده و استفاده از روش‌های نوین آموزشی و ایجاد جذابیت در ارائه محتوا با استفاده از فناوری‌های نوین با یک دانشگاه باز فاصله بسیار دارد. به عبارت دیگر تعداد بالای واحدهای دانشگاهی دانشگاه پیام نور (که بالغ بر ۲۷۰ واحد است)، استخدام بیش از حد کارکنان و نسبت پایین دانشجویان به کارکنان دانشگاه (که حدود ۳۶ است)، بهره‌گیری اندک از شیوه‌های نوین آموزشی از جمله استفاده از فناوری واقعیت مجازی، بازه زمانی محدود جهت ثبت نام فراگیران، برگزاری کلاس‌های آموزشی مجازی و غیر حضوری کمتر از ساعت مصوب و از همه مهمتر نبود یک سیستم نظارتی قوی با هدف ارزیابی و تضمین کیفیت این دانشگاه موجب شده است که دانشگاه پیام نور با یک دانشگاه باز فاصله زیادی داشته باشد. بر همین مبنا این گزارش جهت بهبود و ارتقای دانشگاه پیام نور و سامان‌دهی وضعیت نظام آموزش از راه دور کشور پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه داده است:

- هیئت امنای دانشگاه با استفاده از امکانات در اختیار خود نسبت به بازبینی سیاست‌های توسعه از طریق تجمیع امکانات و ظرفیت‌ها دانشگاه در راستای تقویت زیرساخت‌های آموزش از راه دور، بازبینی در تعداد رشته‌های فعال، مقاطع تحصیلی، روش‌ها و محتوای آموزشی متناسب با فناوری‌های نوین، متناسب‌سازی نسبت عضو هیئت علمی و کارکنان غیر هیئت علمی به دانشجو اقدام کند.

- در بُعد سیاستی نیز پیشنهاد می‌شود جهت سامان‌دهی وضعیت آموزش‌های مجازی، از راه دور یا عناوین مشابه، سند سیاستی با ضوابطی از جمله: شرایط صدور مجوز آموزش آزاد، شیوه‌ها و مواد آموزشی، ضوابط پذیرش فراگیران، انطباق با نیازهای آموزشی متقاضیان (فراگیران و مشاغل خاص)، استفاده از فناوری‌های نوین با هدف ارتقای کیفیت آموزشی، حفظ حقوق فراگیران و نظارت بر کیفیت آموزشی به تصویب مراجع ذی صلاح برسد.

[1] Devries, I. J. (2019). Open universities and open educational practices: A content analysis of open university websites. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 20(4).

[۲] فرج‌اللهی، مهران و نوروززاده، رضا و حقیقی، فهیمه‌السادات (۱۴۰۱). بررسی مقایسه‌ای وضعیت موجود و مطلوب آزمون‌های دانشگاه باز و از دور از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه پیام نور، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۹(۱).

[۳] استادزاده، زهرا (۱۳۸۱). دانشگاه باز و آموزش از راه دور، رهیافت، ۱۲(۲۸).

[۴] معماریان، حسین (۱۳۹۸). واکاوی یک تجربه در آموزش از راه دور، دانشگاه آزاد ایران (سابق)، فصلنامه آموزش مهندسی ایران، ۲۱(۸۱).

[5] Website of The Payame noor university (2024): <http://www.pnu.ac.ir/>

[6] Website of The Open University of UK (2024): <https://www.open.ac.uk/>

[7] Website of Open Universities Australia (2024): <https://www.open.edu.au/>.

[8] Open University Malaysia (2024): <https://www.oum.edu.my/>

[9] Website of Athabasca University (2024): <https://www.athabascau.ca/index.html>

گزیده سیاستی

مقایسه دانشگاه پیام نور با سایر دانشگاه‌های باز دنیا نشان داد که این دانشگاه از نظر برخی شاخصه‌ها از جمله تعداد بالای واحدهای دانشگاهی، روش‌های آموزش سنتی، تعداد بالای کارکنان و نبود یک نظام ارزیابی کیفیت با یک دانشگاه باز فاصله بسیار دارد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir